

УДК 371.15

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ОСНОВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

Світлана Федоріщева

*Інститут культури і мистецтв
Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка
вул. Оборонна 2, 91011 Луганськ, Україна
e-mail: culartins@ukr.net*

Викладено історико-педагогічні погляди на проблему формування педагогічної майстерності, проаналізовано естетичну сутність педагогічної майстерності, визначено зміст естетичних основ педагогічної майстерності у взаємозв'язку із загальним та естетичним розвитком особистості, обґрунтовано концептуальну ідею об'єктивної потреби формування естетичних основ педагогічної майстерності як необхідної передумови естетизації педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: педагогічна майстерність, естетичні основи педагогічної майстерності, естетична педагогічна діяльність, естетична культура, музичне мистецтво.

Сучасний стан розвитку суспільства значно актуалізує наукові проблеми, пов'язані із становленням духовності особистості, яка є необхідною передумовою збереження і примноження інтелектуального і культурного потенціалу нації. Високий рівень духовної культури особистості є гарантом економічної, соціальної, політичної стабільності в державі.

Важливу роль у духовному становленні молодого покоління відіграють учителі, особливо учителі гуманітарно-естетичного циклу. Саме їхня педагогічна діяльність спрямована на виховання у школярів морально-естетичних ідеалів і почуттів, художньо-естетичних смаків, формування морально-естетичного, піднесеного ставлення до навколишнього світу.

У сучасну школу повинен прийти такий учитель, який володів би не тільки знаннями, але й здатністю виразити себе в творчій педагогічній діяльності. У педагогічних діях учителя повинні виявлятися головні професійно значущі й інтелектуально-естетичні властивості його особистості. Професіоналізм учителя, його педагогічна майстерність повинні охоплювати духовність, високу моральну й естетичну культуру.

З огляду на це особливого значення набуває проблема підготовки майбутнього вчителя музики, становлення його педагогічної майстерності на основі естетизації навчально-виховного процесу. Власне професійна

підготовка вчителя музики повинна ґрунтуватись на естетичних засадах, які забезпечують майбутнім педагогам високий рівень естетичних якостей, естетичної культури та духовності.

Зазначимо, що процес підготовки майбутнього вчителя за своєю сутністю є процесом формування педагогічної майстерності. Бо тільки майстер, митець може бути справжнім учителем. На це свого часу звертали увагу класики педагогіки Я.-А. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін. К. Ушинський писав про те, що педагогіка – це не наука, а мистецтво, найбільше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше з мистецтв. Тому, на наш погляд, доцільно ставити питання не про необхідність посилення уваги до естетичних засад підготовки вчителя музики, а про естетичні основи формування педагогічної майстерності як необхідної передумови професійного, загальнокультурного, духовного розвитку особистості педагога.

Педагогічна діяльність у широкому розумінні є складовою естетичної діяльності. Педагогічний процес спрямований на естетичну взаємодію зі світом. Американський учений Д. Каган, порівнюючи освіту з мистецтвом, стверджував: “Якщо ми визначаємо педагогічний процес як засіб комунікації та як художню форму, то ми можемо розглядати урок, відповідно, як енергійну виставу, акт комунікації та твір мистецтва” [1].

Мета естетичної педагогічної діяльності вчителя музики – формування системи рис особистості, необхідних для виконання естетично спрямованих дій: уміння переживати та оцінювати естетико-художні об’єкти, твори мистецтва, формування естетичного ставлення до мистецтва та навколишнього світу.

Проблема естетичного змісту педагогічної діяльності знайшла своє відображення у працях видатних представників вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки. Естетичний аспект педагогічної діяльності розглядається у філософській і педагогічній літературі в тісному зв’язку з естетичним розвитком особистості. В історії педагогіки педагогічна майстерність також розглядається залежно від сформованості загальної та естетичної культури особистості, оскільки охоплює естетичну спрямованість, естетичний смисл, певний естетичний зміст.

Питання про професійну майстерність учителя вперше порушується у педагогічних теоріях мислителів Давньої Греції і Давнього Риму. Античні педагоги ввели у вжиток термін “виховуюче мистецтво”, яке розглядалося як ступінь оволодіння вчителем майстерністю виховання і навчання.

Й. Песталоцці вважав, що центром виховання людини повинна стати “діяльна любов до людей” і потреба гармонійно розвивати в особистості закладені природою здібності, прагнення до духовної діяльності.

Й. Гербарт порівнював виховний вплив з мистецтвом, вказував на величезну значущість впровадження у свідомість дитини головних етичних ідей.

А. Дістервег вважав, що виховання повинно бути спрямоване на служіння істині, добру і красі, будуватися на принципах природо- і культуровідповідності, самодіяльності.

Один з перших професіональних українських педагогів О. Духнович називав педагогіку “художеством художеств”, а вплив учителя на виховання людської душі вважав вище за вплив мистецтва на людину. У процесі виховання він закликав вправляти духовні сили школярів через старанність до доброго, красивого, корисного.

Українські філософи С. Каліновський і М. Козачинський порушували питання формування моральних якостей особистості у процесі навчання шляхом “вправи доброчесності”.

Розвиток української культури й освіти відбувався на основі розвитку національної естетичної свідомості, головними характеристиками якої є софійність (художнє вираження суті буття), символізм, соборність (духовне єднання небесних і земних сил універсуму), висока етична орієнтація всієї художньо-естетичної діяльності.

У психолого-педагогічних працях С. Русової зазначається про необхідність виховання дітей в умовах життєвої краси навколишньої природи, зосереджується увага на душевній відвертості у стосунках з педагогом.

У працях закордонних естетиків ХХ століття (М. Дюфрен, М. Недонсель, Ж.-П. Сартр, Й. Хейзинга) йдеться про естетичну цінність краси, наявність взаємозв'язку між мистецтвом і досконалістю. Естетична категорія прекрасного в педагогічній діяльності виражається через вияв у педагогічних діях учителя індивідуальних естетичних властивостей і рис його особистості, через прагнення до створення естетичних цінностей у педагогічній діяльності.

Педагог-майстер є носієм людської культури в її інтелектуально-естетичному вияві. Естетична культура особистості, як продукт, витвір людського розуму, нерозривно пов'язана з творчою естетичною діяльністю через спільний результат: формування естетичного ставлення до світу, розвиток естетичного світосприйняття. Духовна, естетична насолода від процесу переживання своєї діяльності підіймає особистість над дійсністю, дає змогу сприймати навколишній світ з позицій мудрості, краси, людяності й спрямовувати свою творчу енергію на вищу мету – безкорисливий пошук краси, створення нових цінностей культури. Це самовиявлення вчителя музики здійснюється передусім через щоденні дії з формування особистісного естетичного образу поведінки, через цілеспрямовану роботу з

розвитку естетичної культури, емоційного збагачення, пошуку краси, естетичних почуттів, вдосконалення свого духовного обличчя.

Естетичний розвиток майбутнього педагога-музиканта здійснюється в процесі музично-естетичної діяльності. Діяльність учителя музики є не тільки загальнопедагогічною. Вона належить до художньо-естетичної діяльності, їй властиві закономірності процесів художньої творчості. Як зазначав Л. Виготський, мистецтво – це робота думки, але особливого емоційного мислення. Тому такі властивості особистості, як її естетична спрямованість, естетичні знання і уміння, що становлять індивідуальну культуру, естетичний досвід, повинні формуватися в творчій естетичній діяльності [2, с. 70].

Ми вважаємо, що педагогічна діяльність учителя музики повинна мати естетичну спрямованість. Естетична культура, впливаючи на характер педагогічної діяльності, спрямовує педагогічний процес на естетичну взаємодію з навколишнім світом, дає змогу залучити особистість до творчої естетичної діяльності.

На підставі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми й узагальнення передового педагогічного досвіду так визначили суть поняття естетичних основ педагогічної майстерності: *особливе утворення, частина взаємопов'язаних структур особистості, свідомості й діяльності педагога, що охоплює комплекс естетичних компонентів, за допомогою яких здійснюється естетизація педагогічної діяльності.*

Естетичні основи педагогічної майстерності вчителя музики мають таку структуру.

1. Естетична культура:

- естетична свідомість: естетична спрямованість особистості (постановка і вирішення завдань естетичного виховання школярів, розвиток мотиваційної сфери до естетичної діяльності, формування естетичного ставлення до дійсності, створення естетичного образу світу);
- естетичний світогляд, широка ерудиція, естетичний кругозір;
- естетична діяльність: естетичний досвід (знання, думки, уміння, естетичні здібності вчителя); естетичне ставлення до мистецтва, професії педагога; творчі дії пізнання й створення естетичних цінностей у музично-педагогічній діяльності.

2. Естетична спрямованість педагогічної діяльності: естетична спрямованість спілкування, естетична спрямованість взаємодії вчителя й учнів, естетична спрямованість педагогічних дій (розвиток уміння переживати й оцінювати емоційно-художні об'єкти, твори мистецтва з погляду естетичного ідеалу), естетичне вирішення педагогічних ситуацій і педагогічних завдань.

3. Досвід естетичної педагогічної діяльності: уміння емоційно-образно викласти навчальний матеріал, вибудувати драматургію уроку; уміння створити художній образ уроку, естетичний образ педагогічної дії; уміння переживати й оцінювати власні педагогічні дії.

Естетичні основи педагогічної майстерності, формуючись на базі естетичного розвитку особистості, розширюють зміст основ педагогічної майстерності і наповнюють її (педагогічну майстерність) естетичними компонентами. Кожний з елементів, взаємодіючи з іншим, сприяє формуванню в особистості вчителя музики певних рис, необхідних як для професійно спрямованих дій, так і для естетичної взаємодії особистості зі світом.

Підсумком процесу формування естетичних основ педагогічної майстерності є естетична педагогічна діяльність учителя музики, що має естетичну спрямованість і складається з педагогічних дій естетичного характеру.

1. *Kagan D. M.* The heuristic value of regarding classroom instruction as an aesthetic medium. *Educational Researcher*, 19. 1989. August/September.

2. *Выготский Л. С.* Психология искусства. М., 1965.

PROBLEM OF DEVELOPING THE AESTHETIC PRINCIPLES OF TEACHER SKILLS IN PEDAGOGICS

Svitlana Fedorishcheva

Institute of Culture and Art

Taras Shevchenko State Pedagogical University of Luhans'k

Oboronna Str., 2, UA-91011 Luhans'k, Ukraine

e-mail: culartins@ukr.net

The article argues the historical and pedagogical views on the problem of forming pedagogical skills. It analyses the aesthetic aspects of pedagogical skills considering the human aesthetic and personal development. It also substantiates the concept of developing the aesthetic requirements of pedagogical skills as a precondition of prospective music teacher aesthetic activity.

Key words: pedagogical skill, aesthetic principles of pedagogical skills, aesthetic pedagogical activity, aesthetic culture, musical art.

Стаття надійшла до редколегії 10.03.2004

Прийнята до друку 21.10.2004